

Ősz Sándor Előd*
Kolozsvár

Szenci Molnár Albert könyvtárának ismert darabjai

A kora újkori értelmiségiek szellemi arculatáról sokat elárul könyvtárak szerkezete. Ezért kezdte el a szegedi művelődéstörténeti műhely még az 1980-as években az intézményi és magánkönyvtárak 1750 előtti jegyzékeinek gyűjtését és közlését. A Kárpát-medence Kora Újkori Könyvtárai sorozat kötetei pedig ezen jegyzékek alapján dolgozzák fel analitikusan néhány magánkönyvtár állományát, próbálják feloldani a jegyzékek tételeit. Az erdélyi szász Gustav Gündisch is hasonlóképpen rekonstruálta néhány német ajkú értelmiségi könyvtárát.¹

Nehezebb a dolgunk azon értelmiségiek esetében, akiknek könyvtáráról nem maradt fenn jegyzék. Sajnos a 16–17. századi erdélyi egyház- és művelődéstörténet legnagyobb alakjai (Heltai Gáspár, Dávid Ferenc, Tordai Sándor András, Apácai Csere János, Szenci Molnár Albert stb.) esetében ezzel a helyzettel állunk szemben. Az ő könyvtárukat csupán autopszia útján lehet rekonstruálni. Ezt a rekonstrukciót viszont soha nem tekinthetjük teljesnek, újabb kötetek előkerülése folyamatosan felülírhatja a korábbi következtetéseket.

Jelen tanulmányban Szenci Molnár Albert könyvtárának rekonstrukcióját kíséreljük meg. Az elmúlt évtizedek élénkülő könyvtörténeti kutatásai nyomán

* Ősz Sándor Előd (Gyergyószentmiklós, 1982). Tanulmányait a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben (2005 – első lelkészképesítő) és BBTE Református Tanárképző Karán (2006 – magiszteri, 2017 – doktori) végezte. 2005–2007 között a Kolozsvár-alsóvárosi Református Egyházközség segédlelképásztora, 2007 óta az Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltár munkatársa. Érdeklődési területei: az Erdélyi Református Egyház kora újkori szervezete és működése, református iskolatörténet, református lelkészek és tanítók életpályája, 16–17. századi értelmiségiek könyves műveltsége, Kálvin teológiájának hazai recepciója.

¹ Gündisch, Gustav: Matthias Schifffbaumer (1547–1611) erdélyi evangélikus superintendens könyvtára. In: Csetri Elek – Jakó Zsigmond – Sipos Gábor – Tonk Sándor (szerk.): *Művelődéstörténeti tanulmányok*. Kriterion, Bukarest 1980, 99–106. Uő: Die Bücherei des Herrmanstädter Retschherrn Johann Bayer. In: *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde* XIII (1990/1), 23–34. Uő: Die Bibliothek des Herrmanstädter ev. Stadtpfarrers Andreas Oltard († 1660) und seiner Familie. In: *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde* XVII. (1994/2), 121–143.

számos gyűjtemény 16–17. századi állományának katalógusa készült el. E katalógusok tartalmazzák a tulajdonosjegyeket, és utalnak a más jellegű kéziratos bejegyzésekre is. Ennek köszönhető, hogy az elmúlt évtizedben a Szenci possessorbejegyzését hordozó, ismert kötetek száma csaknem megkétszereződött. Úgy érezzük, elérkezett az az idő, amikor elégséges mennyiségű kötet áll rendelkezésünkre ahhoz, hogy mérleget vonjunk a témában. Nem győzzük hangsúlyozni, hogy eredményeinket nem tekintjük kizárólagosnak, a jövőben esetlegesen előkerülő példányok nagymértékben átírhatják azokat.

Ebben a tanulmányban csak azokról a kötetekről beszélünk, amelyek hosszabb-rövidebb ideig az ő tulajdonában voltak. A könyvek címlapjának alsó részére mindig bejegyezte a nevét, illetve a beszerzés dátumát, legtöbbször a helyét is. Ezeket az adatokat csak akkor nem jegyezte be könyveibe, ha az ajándékozó ajánlásából kiderült, hogy az övé.

Külön csoportot alkotnak azok a kötetek, amelyeket Molnár Albert valakinek ajándékozott, és a címlapon nem a possessorbejegyzése, csupán dedikációja szerepel. Számos ilyen kötet is előkerült az elmúlt időszakban. Ezek részben saját kiadványok, részben kortárs munkák. Kérdés, hogy a nem saját szerzőségű kiadványokat korábban elolvasta-e, vagy sem. Az eddig kézbe vett kötetekben nem találtunk egyetlen olyan széljegyzetet sem, amely erre utalna. Ezeket a nyomtatványokat nem tekintjük könyvtára szerves részének, így jelen írásban nem vizsgáljuk őket.

Szintén eltekintünk a naplójából vagy levelezéséből ismert kötetektől. Ezek feltérképezése további kutatást igényel. Jelen írásban csak a példányszinten ismert köteteket vizsgáljuk. Mindkét forráscsoport vizsgálatára további tanulmányokban fogunk visszatérni.

Kutatástörténet

A Szenci Molnár Albert tulajdonosjegyét őrző könyvekre már a 20. század első felében felfigyelt a kutatás. Herepei János két világháború között született, ám jóval később napvilágot látott, Szenci utolsó éveiről szóló tanulmányában említ két olyan kötetet, amelyet a Kolozsvári Református Kollégium könyvtárában látott.² (Sajnos nem közölt címeket, csak – azóta megváltozott – jelzeteket, így az egyik kötet lappang, Jakó Zsigmondék 1950-es években zajlott felmérésekor már

² Herepei János: Szenci Molnár Albert utolsó állomáshelye. In: Uő: *Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez*. Budapest–Szeged 1965, 31–32.

nem került elő.³) Az 1974-ben Szencen tartott emlékkonferencia előadásai újabb köteteket hoztak felszínre. Borsa Gedeon a németújvári ferences könyvtár két kötetében,⁴ Imre Mihály pedig Hódmezővásárhelyen őrzött *Biblia Tigurina*ban találta meg a zsoldárfordító possessorbejegyzését. Imre Mihály a *Biblia Tigurina*-ról szóló tanulmányában – valószínűleg Czegle Imre közlése alapján – megemlíti négy kötetet, amelyet a Sárospataki Református Kollégium könyvtárában őriznek.⁵ Vásárhelyi Judit az 1982-es könyvaukción bukkant rá Molnár Albert újabb könyvére, Antonio Coccio Sabellico *Exemplorum libri decem* című művére, amelyet akkor az Országos Széchenyi Könyvtár megvásárolt.⁶ 2009-ben e sorok írója a gyulafehérvári Batthyaneumban talált egy Kálvin műveit tartalmazó kolligátumot, amely a zsoldárfordító eddig ismert legrégebbi könyvbeszerzése.⁷ 2010-ben Vásárhelyi Judit Szenci Molnár birtokában levő Biblia-kötetekről,⁸ 2011-ben pedig a zsoldárfordításokról és -kommentárokról írt.⁹ Mindkét tanulmány a Szenci-könyvtár egy darabjának a rekonstrukciója, de addig publikálatlan kötetekről is hírt ad. Zvara Edina a Kismartonba hazakerült Esterházy-könyvtárban talált két Szencihez köthető corpust.¹⁰ Szabó András Péter hívta fel a figyelmünket arra a német nyelvű zsoldároskönyvre, amely Molnár Albert gyűjtémé-

³ Jakó Zsigmond: *A kolozsvári Református Kollégium könyvtárának possessorai*, kézirat, másolata az Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltárban.

⁴ Borsa Gedeon: Szenci Molnár Albert könyvtárának két kötete Németújváron. In: Csanda Sándor – Keserű Bálint (szerk.): *Szenci Molnár Albert és a magyar késő-renaisszánsz*. Adattár 4. Szeged 1978, 289–292.

⁵ Imre Mihály: Molnár Albert Biblia Tigurinjája. In: Csanda Sándor – Keserű Bálint (szerk.): *Szenci Molnár Albert és a magyar késő-renaisszánsz*. Adattár 4. Szeged 1978, 301–315.

⁶ P. Vásárhelyi Judit: Néhány adat Szenci Molnár Albert munkásságához. In: Galavics Géza – Herner János – Keserű Bálint (szerk.): *Collectanea Tiburciana. Tanulmányok Klaniczay Tibor tiszteletére*. Adattár 10. József Attila Tudományegyetem, Szeged 1990, 267–269.

⁷ Ősz Sándor Előd: Szenci Molnár Albert és Szenci Molnár János Kálvin-kötetei, Kálvin levelei. Új adatok a zsoldárfordító és fia biográfiájához. In: *Református Szemle* CII (2009/6), 747–756.

⁸ P. Vásárhelyi Judit: Szenci Molnár Albert Biblia-kötetei. In: Csörös Rumen István (szerk.): *Ghesaurus. Tanulmányok Szentmártoni Szabó Géza hatvanadik születésnapjára*. rec.iti. Budapest 2010, 281–286.

⁹ P. Vásárhelyi Judit: Psalmi: arma culturae. In: Péntes Tiborc Szabolcs (szerk.): *Septempunctata. Tanulmányok Petrőczy Éva hatvanadik születésnapjára*. rec.iti. Budapest 2011, 34.

¹⁰ Zvara Edina: *Nyugat-dunántúli protestáns lelkészek könyvei a késő humanizmus korában*. Szege-di Egyetem–Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány, Szeged–Budapest 2013, 382., 404.

nyéből került a nagyszzebeni Astra-könyvtárba.¹¹ Legutóbb pedig az elmúlt év márciusában, a marosvásárhelyi Teleki–Bolyai Könyvtár honlapjára feltöltött katalógusban bukkant fel újabb két kötet.¹²

A kötetekről

Jelen pillanatban 16 olyan kötetet ismerünk, amely bizonyosan Szenci Molnár Alberté volt. A továbbiakban ezeknek a katalógusát közöljük. A kötetek sorrendjét a beszerzés időpontja határozza meg. A Burgenlandban (Németújváron és Kismartonban) őrzött darabok kivételével mindegyiket kézbe vettük és vizsgáltuk.

1.

Jean Calvin: *Acta synodi Tridentinae cum antidoto*, [Genevae], 1547 [Joannes Girardus] (BiblCalv 47/3, Adams C 2787, GLN-102) + Jean Calvin: *Interim adultero-germanum* [editio prima], [Genevae], 1549, [Ioannes Girardus] (BiblCalv 49/6, Adams C 374, GLN-144) + Jean Calvin: *Libellus de Coena Domini*, Genevae, 1545, Joannes Girardus (BiblCalv 45/7, GLN-85) + Gallasius, Nicolaus [tk. Calvinus, Johannes]: *Pro G. Farello adversus Petri Caroli calumnias, defensio*, [Genevae], 1545, [Johannes Gerardus] (BiblCalv 45/10, GLN-88)

Kartontáblás, préselt bőrkötés.

Első táblán és a címelőzéklapon: Tollpróbák, számítások

Címlap: Alberti Molnar 1598. Heidelbergae

Pauli Tsernatoni 1669 Enyedi[...]

[A címlap sérült, jobb oldalát levágták]

Koll. 2: p. 2.: Index in Interim [Szenci Molnár Albert kézírása]

Szenci Molnár Albert latin nyelvű, tartalmi vonatkozású széljegyzetei.

Román Nemzeti Könyvtár, Batthyaneum-fiókkönyvtár, Gyulafehérvár
B X 23¹³

¹¹ Cornea, Lucian: *Cartea veche străină (Sec. XVI–XVII) [in Biblioteca "Astra" Sibiu]* Biblioteca Astra, Sibiu 1978, 33–34.

¹² <http://www.telekitekita.ro/katalogus/3510> (Megnyitva: 2017. december 14.)

¹³ Közölve: Ősz Sándor Előd: *Bibliotheca Calviniana Transylvanica*. Erdélyi Református Egyházkerület, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár 2014, 390–392.

2.

Psalmorum Davidis Prophetae Regii, paraphrasis metrorythmica..., Heidelbergae, DMXCVI[!] [1596], Petrus Mareschallus (VD16 B 3261)

Kartontáblás pergamenkötés, az első tábla hiányzik.

Első táblán egykor: Georgii Fem[ger] Mercurens[is] [17. sz.].¹⁴

G. Wagner.

Címelőzéklap r: Cui Patria caelum est, ei / Exilium mundi minus est molestum.

Georg Wagner

Anna Hans Fri[...]

Címlap: Alberti Molnar, 1608 Francofurti ad Moenum.

Georgii Wirts donatione Ioannis Molnar 1635.

Hátsó táblán: Anni Dni 1526 Cum Legatus Ungtmandt[!] esset Constantinopoli, erat reditus Solimanni Imperatoris Tucici sexagies centena millia aureor[um].

Pagina 445. Psal 78 v. 15 deest ultima Linea. Unus rhythmus totus.

Szeben Megyei „Astra” Könyvtár S I 852¹⁵

3.

Vavřinec Benedikt Nudožer: Grammaticae Boemicae ad leges naturalis methodi confirmatae et notis numerisque illustratae ac distinctae libri duo, Praegae, MDCIII [1603], officina Othmariana. (VD17 23:292056C)

Első táblán: Sum Przechii Liberi Baronis ab Hoddiegeva 4. April. Anno 1610.

Címlap: Alberti Molnar ex donatione generosi Dni Przechii Liber. Ab Hoddegov. 1610 die [...]

Conventus NemetUj[váriensis] 1661.

Németújvári Ferences Rendház könyvtára 4/52.¹⁶

4.

Diego de Covarrubias y Leyva: Opera omnia, Francofurti ad Moenum, MDXCIX [1599], Johann Feyerabend (VD16 C 5635)

Kartontáblás pergamenkötés.

¹⁴ Cornea még közli az első tábla feliratát, a tábla azóta elveszett vagy lappang.

¹⁵ Közölve: Cornea, Lucian: *i. m.* 33–34. A kötetet Szabó András Péter fotói segítségével írtuk le, ugyanis jelenleg lappang.

¹⁶ Közölve Borsa Gedeon: *i. m.* 290–291.

Címlap: Conrad Vietor Marpurge[n]sis.
Alberti Molnar / ex Bibliotheca Vietoriana / Marpurgi 1610
Georgii Wirts/Wirth jure hae[...] Claudiop[oli] A. 1635.
Liber Scholae S. Patak 1739.
Sárospataki Református Kollégium könyvtára EE 184

5.

Aussführliche und in Gottes Wort wolgründte Glaubensbekänntnuss [!] der evangelischen Kirchen im Königreich Böhmen, Amberg, MDCXI [1611], [Johann Schönfeld] + Christlich und in Gottes Wort wolgründtes Glaubensbekänntnuss [!] der verfolgten evangelischen Kirchen in und ausser Hispanien ..., Amberg, 1611 Johann Schönfeld + Ambrosius Blarer: Der geistich schatz Christlicher Vorbereitung unnd gläubigs Trost wider Tod und Streben..., Zürich, 1612, Johann Rudolph Wolff.

Papírtáblás pergamenkötés.

Címlap: Alberti Molnar 1612 Marpurgi.

Németújvári Ferences Rendház könyvtára 4/97¹⁷

6.

Wolfgang Musculus: In Davidis psalterium sacrosanctum commentarii ... editio postrema. Basileae, 1599 (VD16 B 3265)

A kötéséről nincs adatunk.

Címlap: Alberti Molnar 1613 Marpurgi

Emptus ab eodem flo. 2 den. 75 per possessorem Paulum Cegledium Tyrn[aviae] 1615. 5. Maji.

Esterházy-könyvtár, Kismarton 15843 N/2¹⁸

7.

Théodore de Bèze: Volumen primum tractationum theologiarum, editio secunda, Genevae, MDLXXXII [1582], Eustathius Vignon (GLN-2922) + Théodore de Bèze: Volumen alterum tractationum theologiarum, editio secunda, [Genevae], MDLXXXII [1582], Eustathius Vignon (GLN-2962)

Kartontáblás pergamenkötés.

¹⁷ Közölve: Borsa Gedeon: *i. m.* 291–292.

¹⁸ Közölve: Zvara Edina: *i. m.* 382.; P. Vásárhelyi Judit: *Psalmi, arma culturae*, 34.

Első táblán: Valet f. 2 d. 75. [17. sz.]
Címelőzéklap 1r: M. D. M. [Martinus Dús Muraközi ?] [17. sz.]
Címlap: Alberti Molnar 1613 / Marpurgi
Liber Ill. Scholae S. Patak 1739.
Sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtára C 285

8.

William Whitaker: Opera Theologica Duobus Tomis ... Tomus primus, Aurelia Allobrogum [Genf], MDCX [1610], Samuel Crispinus + William Whitaker: Operum Theologicorum Tomus alter, Aurelia Allobrogum [Genf], MDCX [1610], Samuel Crispinus

Kartontáblás pergamenkötés.

Első táblán: Valet fl. 5 den. 40. [17. sz.]

C. D: Joh. SzentPetri[!] p. t. Rectoris S. S[áros]Patak. Pignus relictum in bibliotheca Coetus S. Patakien[sis]. Pro commentario William Attersoll scripto super librum Numerorum. Angl[ice] Ao. 1649. 23. die April[is] quem data occasione sine tergiversa[ti]one accepto pignere remittet.

Címlap: Alberti Molnar 1613 / Marpurgi.

Ex libris Ladislai Mező Szánthaj An. 1628.

Joanis Miskolci An. 1635 emp[tus] f. 5.

Thomae Fony 1637.

Liber Scholae Ill. SarosPa[ta]kiensis. [17. sz.]

Sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtára D 11

9.

Simon Schard: Lexicon ivridicum.... Coloniae Agrippinae, MDC [1600], haeres Joannis Gymnici sub Monocerote (VD16 S 2282)

Kartontáblás pergamenkötés.

Címlap: Alberti Molnar ex libris Vietorianis / Anno 1613 Marpurgi

Sum Michaelis Daln[oki] emt[us] Claudiop[oli] 163[?] den. 195.

Ex libris Stephani Nagybianyi mpria. [17. sz.]

Ecclae. Unit. Claudiop. [17. sz.]

Kolozsvári Unitárius Kollégium könyvtára a Román Akadémia Kolozsvári Fiókjának könyvtárában U 61750

10.

Martin Bucer: Scripta anglicana fere omnia, Basileae, MDLXXVII [1577], Petrus Perna (VD 16 B 8924)

Kartontáblás félbörkötés.

Címlap: Alberti Molnar 1613 / Francofurti ad Moenum

Johan. Molnár [17. sz.]

Est Stephani F. Tolnai, emptus ab haeredibus p[iae] m[emoriae] Molnár.

Samuelis Szatm[ár]Némethi Claudiopoli A. 1693.

Coll. Refor. Claudiop. [18. sz.]

Kolozsvári Református Kollégium könyvtára a Román Akadémia Kolozsvári Fiókjának könyvtárában R 83322¹⁹

11.

Théodore de Bèze: Annotationes maiores in Novum Dn. Nostri Iesu Christi Testamentum. [Genevae], MDXCIII [1594] [Jérémie Des Planches] (GLN-3689)

Fatáblás, préselt bőrkötés.

Supralibros: I C G / 1604.

Címlap: Monumentum et pignus amoris Jeremiae Coleri in clarissim[um] doctissim[um] [...] d[omi]nu[m] Albertu[m] Molnar. [1615. máj. 28]²⁰

Ex libris Martini Thálly[ai] [17. sz.]

Post Schol[ae] Orth[odoxae] Claudiopolit[anae]

Kolozsvári Református Kollégium könyvtára a Román Akadémia Kolozsvári Fiókjának könyvtárában R 84043²¹

12. Biblia. Sacrosancta Testamenti Veteris et Noui, ... translata in sermonem Latinum ... Tiguri, MDXLIII (1544), [Christoph Froschauer]

Fatáblás, préselt bőrkötés kapcsok sarkaival.

Első táblán: Ex Libris defuncti fratris, Sam[uelis] Benkő venit ad manus meas d. 29. May 780.

¹⁹ Herepei János: *Szenci Molnár Albert utolsó állomáshelye*, 31–32.

²⁰ Szabó András (szerk.): *Szenci Molnár Albert naplója*. Universitas, Budapest 2003, 97.

²¹ Közölve: P. Vásárhelyi Judit: *Szenci Molnár Albert Biblia-kötetei*, 281.

Címelőzéklap v: Ezen Bibliat bírta: 1-o. Erasmus. 2-o. A derék Molnár Albert. 3-o. Intzédi József (Báró) tudós és író. 4-o. Bekő[!] ... a Transylv. írója. Fedezte fel L[iteráti] Nemes Sámuel mtk. 1834-ben Barassóba.

Címlap: Alberti Molnar ex donatione D[omi]ni Erasmi Eulii, Heidelberg Anno 1622 Mense 7bri.

Törölt possessorbejegyzések

Török Károly Pest 1869. Máj. 12.

f. I/1r: In honor[em] b[eatae] m[emoriae] Alberti Molnár Possessoris antiqui [...]piat sibi. Josephus Intzédi 1712.

f. I/95v: Anno 1623. 1. 7bris egebam mortua filiola.

f. I/129r: Die 9 August. 1632. Alb. Juliae.

f. III/71v: Bizontalan helyeken budosunc.

f. I/299v: die 21 9br. 1640.

f. I/307r: die 27 9br. 1640.

f. I/318v: 1641. 16. Juny Gyergen. / 1642. die 30. Maj. Fogarasini.

f. I/367r: Die 1. Julii 1640.

Hódmezővásárhelyi Református Gimázium könyvtára Fo 147.²²

13.

[Johannes Magirus: Anthropologia, Hoc est: Commentarius eruditissimus In aureum Philippi Melanchthonis libellum de Anima, Francofurti, MDCIII [1603], Wolphgang Richter] – a kötet címlapja hiányzik. (VD17 39:136605R)

Kartontáblás pergamenkötés, a metszése gazdagon díszített.

A kötet gerincén: Joh. Magiri / [I]n Phil. Melanchtonis / libellum de anima / Prolegomena. [Szenci Molnár Albert írása]

Első táblán: Alberti Molnar / 1622

Valet d. 50.

f. 1. Joh Magyri in Animam Phil. Mell. [18. sz.]

Liber Coll. Ref. Mvásárhelyensis 1784.

Hátsó táblán: A 1671. 19. 9bris Recognosco per praesentes q[uo]d En Kulczár András keves[?] pénzemet felvettem Pávaj Dávid Uramtól egy pénzel sem tartozik eok[egye]lme. Coram Michaele V. et Gabriele Patai Nobilium.

Teleki-Bolyai Könyvtár, Marosvásárhely B o 4935

²² Közölve: Imre Mihály: *i. m.* 304–315.

14.

Marco Antonio Coccio Sabellico: Exemplorum libri decem..., [Strassburg, 1518, Matthias Schürer] (VD16 S 34)

Kartontáblás bőrkötés, 1738 utáni, körbevágta.

Címelőzéklap v: Leáztatott exlibris.

Pecsét: Ernst Lajos gyűjteménye[!].

Címlap: Alberti Molnar / 1623 Heidelbergae

Excusi Argentinae 1518 [SZMA kézírása]

Thom[...] Ao. 1635

s. 40. [17. sz.]

f. IXv: Legebam Clausenburgi 30. Xbris 1630. Alb. Molnar.

Fataliter legebam Medgyesini 22da [D]ecembris 1738. [La]dislaus Toldal[agi].

f. XXv: Legebam Cal. Jan. 1631. [SZMA]

Legebam 9na Januar. 1739. [TL]

f. XLIr: Legebam die 3. Jan. Anno 1631. [SZMA]

f. XLIVv: Vide Praefationem Bibliorum Heltanorum. [SZMA]

f. LV: die 5. Jan. Ann. 1631. [SZMA]

f. LVv: 7. Jan. 1631. legebam Clausenburgi. [SZMA]

f. LXr: 9. Jan. 1631.

f. LXVIv: [...] 8. 1631.

f. LXXIr: Saevior hac [...]dina fuit Batorea [...] postmodum [...] inclusa 16[...]

f. XCIXv: Claudiopoli, perlegi 22 Febr. 1631. Alb. Molnar.

A kötetben több rajz is található, a római Pantheon, illetve egy galamb ábrázolása.

Országos Széchényi Könyvtár, Budapest Quart. Lat. 3979²³

15.

Johann Piscator: Ad Conradi Vorstii ... Amicam Duplicationem responsio. Herbornae Nassoviorum, 1618 (VD17 14:668590L)

Kartontáblás préselt pergamenkötés, a kolligátum első darabja Andreas Essenius: *Systemtis Theologici pars prior*, Ultrajecti MDCLIX, a második Andreas Essenius: *Systemtis Theologici tomus secundus*, Amstelaedami, MDCLXI műve. A kiadási év alapján egyik sem lehetett Szenci Molnár tulajdona.

²³ Közölve: P. Vásárhelyi Judit: *Néhány adat Szenci Molnár Albert munkásságához*, 267–268.

Első táblán: Valet [...] dr. 25 ... ha veszik. [17. sz.]
Címlap koll. 1: Liber illustr. Scholae S. Patakino-Albensis.
Címlap koll. 3.: Alberti Molnar / 1623
Teleki–Bolyai Könyvtár, Marosvásárhely B o 2514/3

16.

La Bible, qui est toute la sainte Escriture du Vieil et Nouveau Testament autrement l’Ancienne et la Nouvelle Alliance. Le tout reveu & confere sur les textes hebrieux & grecs par les pasteurs & docteurs de l’Eglise de Geneve avec un nouvel indice par lieux communs item les Pseaumes & Cantiques avec les prieres ecclesiastiques. A La Rochelle, 1616, de l’imprimerie de H. Haultin par Corneille Hertman

Kartontáblás félbörkötés, 19. sz.

Címlap: Alberti Molnar / 1624 Amsterdamj

Biblioth[ecae] Gymn[asii] Schaesb[urgensis] [18. sz.]

Hátvédlap 1v:

Anno 1637 le 5 de May moy Thomas du Plessis suis parti de Goskona [Gascogne] et le le [!] 27 de May suis arivé a mon cache [Munkács] et la aiet resu pour enseigne dedans la companiee du Capitaine Sigemont Cosement [?] et la j’ai resu un moys de gage et le 21 d’Octobre m’a esté [donné?] mon drapau a Fogerache.

Ce livre apartoint a moy Gilbert Bydforth [?] Anno 1650

A szöveg fordítása: 1637. május 5-én, én Thomas du Plessis elindultam Gascogne-ból [?] és május 27-én érkeztem rejtkehelyemre/állomáshelyemre, Munkácsra, ahol Cosement [Kozma?] Zsigmond kapitány kompániájában fogadtak zászlósnak, és ahol egy hónap fizetséget kaptam, és október 21-én kaptam [?] a zászlómat Fogarasban.²⁴

Segesvári Evangélikus Gimnázium könyvtára, a Segesvári Muncípiumi Könyvtárban 123 DS VIII-13²⁵

Ide kell számítanunk még azt a kötetet, amelyet Herepei János valamikor 1927 és 1940 között a Kolozsvári Református Kollégium könyvtárában látott,

²⁴ A szöveg átírásáért és fordításáért Hámori Nagy Zsuzsának, Tóth Gábornak és Dede Franciskának mondok köszönetet.

²⁵ Részben közölve: P. Vásárhelyi Judit: *Szenci Molnár Albert Biblia-kötetei*, 282–284.

ám sem címét, sem jelzetét nem közölte, csupán annyit írt róla, hogy a Szászvárosi Kollégium anyagából került akkori helyére.²⁶ Azt viszont elárulja, hogy Szenci 1609-ben vásárolta Marburgban, 1635-ben pedig Kaspar Graffiushoz, a kolozsvári német ajkú református gyülekezet lelképásztorához került.

A 17 nyomtatvány mellett ránk maradt a könyvtár két kéziratos kötete is: Szenci naplóját 1669 körül Pápai Páriz Ferenc szerezte meg, és folytatta saját életrajzi bejegyzéseivel. Ma a Teleki Téka őrzi.²⁷ *Collectio Molnariana* című levélgyűjteménye fián, Isaac Basire-n, Szatmári Pap Zsigmondon keresztül Kemény Józsefhez került, aki a zsoltafordítóhoz köthető iratokat új rendbe állította, és Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának adományozta.²⁸

Szólnunk kell még arról, hogy Szenci Molnár Albert feleségének, Kunigunda Ferianariának a könyvtárából is fennmaradt két kötet a németújvári ferences könyvtárban. Piscator német Biblia-fordításának 1604-es kiadását (Johann Piscator: *Biblia, das ist, alle Bücher der H. Schrift ...* Herborn, 1604. – VD17 1:053121N) Kunigunda Batthyány Ferenc feleségének, Poppel-Lobkowitz Évának ajándékozta. A Bibliához készült függelék (Johann Piscator: *Anhang an das Alte Testament...* Herborn, 1606. – VD17 3:316497B) is tőle került a Batthyány-könyvtárba. Mindkét kötetben a *Kunigunda Vietorin* possessorbejegyzés szerepel, tehát Conrad Vietor feleségéként jutott a birtokukba.²⁹

Tudományterületek és szerzők

A 16 kötet nagy része – szám szerint 12 – teológiai munka, ha a szerzőket vizsgáljuk, meglehetősen sokszínű kép tárul elénk:

Vásárhelyi Judit szerint legalább kilenc Biblia-kiadás volt Szenci bibliotékájában.³⁰ Ezek közül kettőt ismerünk: Az 1544-ben megjelent *Biblia Tigurinát* (12. tétel) 1622-ben kapta ajándékba, a francia protestánsok „Vizsolyi Bibliáját”, a La Rochelle-ben 1616-ban megjelent Szentírást (16. tétel) 1624-ben Amszterdamban vásárolta. Andreas Spethenek Ambrosius Lobwasser fordítása alapján ké-

²⁶ Herepei János: *Szenci Molnár Albert utolsó állomáshelye*, 32.

²⁷ Jelzete To 3619b, Ms 37.

²⁸ *Collectio Molnariana* a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattárában, jeze: K. 787. Történetéről lásd: Ösz Sándor Előd: *Szenci Molnár Albert és Szenci Molnár János Kálvin-kötetei, Kálvin-levelei*. 751–753.

²⁹ Vásárhelyi Judit: *Eszmei áramlatok és politika Szenci Molnár Albert műveiben*. Akadémiai, Budapest 1985, 72–73.

³⁰ Vásárhelyi Judit: *Szenci Molnár Albert Biblia-kötetei*, 281–285.

szült metrikus zsolttárparafrázisa 1596-os német nyelvű kiadására (2. tétel) 1608-ban tett szert.

A ma ismert emlékonyagban a reformáció századának teológusai vannak túlsúlyban: Kálvin négy apróbb munkájának kolligátumát (1. tétel) nagyon korán, 1598-ban szerezte. Peregrinációja korai szakaszának meghatározó élménye volt, hogy Genfben személyesen találkozott Béza Tóddorral.³¹ Gyűjteményéből két Béza-mű is előkerült: A teológiai értekezések gyűjteményének második kiadását (7. tétel) 1613-ban szerezte, az újszövetségi magyarázatot (11. tétel) pedig 1615-ben kapta ajándékba Jeremias Colerustól.³² Wolfgang Musculus berni reformátor zsolttárkommentárjának 1599-es kiadása (6. tétel), Martin Bucer *Scripta Anglicana* című gyűjteményes kötete (10. tétel), illetve a cambridge-i professzor, William Whitaker (1548–1595) összegyűjtött művei (8. tétel) is ott voltak Szenci könyvtárában.

A kortárs teológiai munkák közül jóval kevesebb került elő: A cseh és a spanyol protestánsok hitvallásait (5. tétel) már a megjelenésük utáni évben (1612) megszerezte. Johann Piscator herborni professzornak a Konrad von der Vorst (Vorstius) arminianus teológus³³ művére írott válaszát (15. tétel) 1623-tól birto-
kolta.

Johannes Magirus (1560 k.–1596) orvos Melanchthon *Liber de anima* című munkájáról írott kommentárja (13. tétel), a teológia, a filozófia és a medicina határán helyezkedik el.³⁴

A teológián kívül több tudományterület is megjelenik a feltárt emlékonyagban. Kuniguda Ferinaria elszökött férjének, Conrad Vietor marburgi professzornak³⁵ a gyűjteményéből két jogi munka került hozzá: a tridenti zsinat egyik fontos résztvevője, Diego de Covarrubias y Leyva salamancai professzor összes műveinek 1599-es kiadása (4. tétel), illetve Simon Schard (1535–1573) speyeri jogász és történész *Lexicon juridicum* (9. tétel). A nyelvtudományt Vavřinec

³¹ Szabó András (szerk.): *i. m.* 59–60.

³² Vászárhelyi Judit: *Szenci Molnár Albert Biblia-kötetei*. 281–282.

³³ Jacob Cornelis van Slee: Vorstius, Konrad In: *Allgemeine Deutsche Biographie*, 40 (1896), 309–311, elektronikus változata https://de.wikisource.org/w/index.php?title=ADB:Vorstius,_Konrad&oldid=2508636 Megnyitva: 2017. december 19.

³⁴ Ittész Gábor: A Commentariustól a Liberig. Melanchthon a lélek halhatatlanságáról. In: *Egyháztörténeti Szemle* 14 (2013/1), 46–66.

³⁵ Életrajzáról lásd: Dán Róbert: *Szenci Molnár Albert és Conrad Vietor*. In: Csanda Sándor – Keserű Bálint (szerk.): *Szenci Molnár Albert és a magyar késő-renaisszánsz*. Adattár 4. Szeged 1978, 283–288.

Benedikt Nudožer cseh grammatikája (3. tétel), a történettudományt Marco Antonio Coccio Sabellico (1436–1506) velencei tudós példázatgyűjteménye képviseli.

A beszerzések

Szenci Molnár Albert 1590-ben indult külföldi tanulmányútra, és 1624-ben tért vissza végleg Magyarországra. 1599 és 1600, illetve 1613 és 1615 között tartózkodott itthon.

Az ismert 17 kötet kivétel nélkül külföldön került a birtokába. A beszerzés helye legtöbbször az a település, ahol huzamosabb ideig tartózkodott. 1598-ban Heidelbergben egy (1. tétel), 1609 és 1613 között Marburgban hat kötetet vásárolt (4–8. tétel), 1623-ban Heidelbergben (14. tétel) egy *corpust*. Utazás közben is sort kerített könyvvásárlásra, 1613-ban már Magyarország felé tartott, amikor pár napos frankfurti tartózkodása idején³⁶ vásárolta a *Scripta Anglicanát* (10. tétel), és 1624-ben – valószínűleg hazautazása során – Amszterdamban a francia Bibliát (16. tétel). 1608-ban Frankfurtban vásárolta Spethe zsoltárfordítását (2. tétel), ám naplójából nem értesülünk arról, hogy járt a városban. Valószínűleg a könyvvásárra látogatott el.³⁷

Két, 1622-es (13. tétel), illetve 1623-as (16. tétel) bejegyzés mellett nincs helységnév, feltételezzük, hogy Heidelbergben vagy Hanauban tett szert a könyvekre.

Három kötetet (3., 11. és 14. tétel) ajándékba kapott, egyet (9. tétel) felesége Szalonikibe szökött férjének hátrahagyott könyvtárából örökölt.

Szintén figyelemre méltó, hogy a rendelkezésre álló emlékeanyag nagy részét 1608 és 1613, illetve 1622 és 1624 között szerezte be. Az előbbi időszakot a viszonylagos nyugalom, a megállapodás jellemzi. Az 1622 utáni beszerzésekkel valószínűleg a Heidelberg ostromakor elszenvedett veszteségeket kívánta pótolni.

A könyvek megjelenése és a beszerzés közt eltelt idő vizsgálata sem érdektelen. A 16 kötetben található 23 kiadvány közül 14 1600 előtt megjelent nyomtatvány, ún. antikva. A legrégebbi kiadás Coccio Sabellico történeti példákat sorjázó, 1518-ban megjelent könyve (14. tétel), amely már elmúlt százéves, amikor 1623-ban Molnár könyvtárába került. A Kálvin-kolligátum négy nyomtat-

³⁶ Szabó András: *i. m.* 163.

³⁷ Uo. 153–154.

ványa (1. tétel) és a *Biblia Tigurina* (12. tétel) egyaránt az 1540-es években láttak napvilágot, és csak bő fél évszázad múlva, 1598-ban, illetve 1622-ben kerültek a zsoltafordító birtokába. Természetszerűleg a reformátorok teológiai írásainak kiadásait is „antikvár” könyvként szerezte be: Bucer 1577-es *Scripta Anglicanáját* (10. tétel) és Béza kisebb műveinek 1582-es gyűjteményes kiadását (7. tétel) 1613-ban, Béza *Annotationes-ének* 1594-es edícióját (11. tétel) 1615-ben.

A többi könyvnek a megjelenést követő 15 éven belül lett a birtokosa. A hitvallásokat, illetve zürichi lelkigondozói imakönyvet tartalmazó kolligátum (5. tétel) már a legkésőbbi darab megjelenésének évében ott volt tékájában.

Ha nyomdahelyek szerint csoportosítjuk, a 16 kötetben fennmaradt 23 nyomtatvány közül kilenc Genfben (1., 7., 8., 11. tétel), kettő-kettő Majna-Frankfurtban (4., 13. tétel), Ambergben (5a–b. tétel), Zürichben (5c, 12. tétel) és Bázelen (6., 10. tétel) jelent meg. Egy-egy nyomtatvánnyal képviseltetik magukat az alábbi nyomdahelyek: Heidelberg, Prága, Köln, Strasbourg, Herborn és La Rochelle.

A kötetek nagy részét egyszerű pergamenkötés borítja. Semmiféle egységes vonást nem figyelhettünk meg rajtuk. A Marosvásárhelyen őrzött Magiruskiadás gerincén feliratos cédulát találtunk a következő szöveggel: *Joh. Magiri / [I]n Phil. Melanchtonis / libellum de anima / Prolegomena*. Az írásképet tekintve, nagy valószínűséggel Molnár Albert kézírása.

A könyvtár további sorsa

Szenci Molnár Albert könyvtára már a zsoltafordító életében kezdett szóródni. Az 1613–1615 közötti nyugat-magyarországi tartózkodása alatt több kötete is gazdát cserélt. *Musculus* zsoltafordítókommentárját (6. tétel) 1615. május 5-én Nagyszombatban Ceglédi Szabó Pál helyi rektor, későbbi dunántúli püspök³⁸ vásárolta meg 2 forint 75 dénárért. Borsa Gedeon szerint a Németújváron őrzött két, Szencihez köthető könyv (3. és 5. tétel) is ebben az időszakban került a Bathyány család németújvári könyvtárába, amely később a vár alatt lévő ferences kolostor bibliotékájával egyesült.³⁹ Naplójában feljegyzi, hogy 1614. január 10-én

³⁸ Köblös József – Kránitz Zsolt: *A Dunántúli Református Egyházkerület prédikátorai és rektorai. I. 1526–1760*. Pápai Református Gyűjtemények, Pápa 2009, 357.

³⁹ Borsa Gedeon: *i. m.* 1974, 292.

unokaöccsével, Molnár Györggyel Németújvárbán *felhántam, kiraktam a bibliothecat*.⁴⁰ Talán ekkor ajándékozta oda saját könyveit Batthyánynak.

William Whitaker gyűjteményes kötetét (8. tétel) 1628-ban Szántai Mező László szerezte meg. Az új könyvtulajdonos 1620-ban subscribált Sárospatakon, 1625-ben pedig a diákönkormányzat seniora lett.⁴¹ 1628-ban pedig beiratkozott a bázeli egyetemre.⁴² Sajnos további sorsáról nem tudunk semmit. (A kötetet 1635-ben Miskolci János vásárolta meg öt forintért. Valószínűleg azonos az 1629–1636 között Bodzásújlakon szolgáló lelkipásztornal.⁴³ Tőle 1637-ben Fonyi Tamáshoz került, 1649-ben pedig Szentpéteri János, a sárospataki kollégium rektora William Attersoll Mózes negyedik könyvéhez írott kommentárja kölcsönvételekor adta zálogba az iskola könyvtárának.) Az 1627-es, illetve 1628-as esztendő Szenci Molnár Albert felnőttkorának legkevésbé ismert időszaka. Vásárhelyi Judit 1975-ös életrajzi összefoglalójában mindössze két ismert adat szerepel.⁴⁴ 2011-ben Túri Tamás közölte Keserői Dajka János feleségének, Bedi Erzsébetnek a férjéhez írott, 1627. november 9-én kelt levelét, amelyben Szenci Molnár Albert családjának gyulafehérvári tartózkodására utal. Ezek alapján Túri arra következtet, hogy a zsoltafordító már 1627 előtt Erdélybe költözött.⁴⁵ Mivel az 1628-ban eladott vagy elajándékozott kötet sárospataki diák kezébe került, valószínűleg 1628-ban Molnár Felső-Magyarországon, nevezetesen Kassán tartózkodott.

Béza *Annotationes*ében (11. tétel) a Szenci után következő tulajdonos Tállyai Z. Márton. Ő talán 1624-ben subscribált Sárospatakon, 1628-tól 1630-ig Kolozsváron volt rektor, majd 1631 és 1634 között Oderafrankfurtban, Franekerben és Leidenben peregrinált. Tonk Sándor szerint 1642 körül halt meg

⁴⁰ Szabó András (szerk.): i. m. 90.

⁴¹ Hörcsik Richárd: *A Sárospataki Református Kolégium diákjai 1617–1777*. Sárospataki Kolégium Tudományos Gyűjteményei, Sárospatak 1998, 53–54.

⁴² Hegyi Ádám – Szögi László: *Magyarországi diákok svájci egyetemeken és akadémiákon 1526–1919*. Budapest 2016, nr. 45.

⁴³ Dienes Dénes (szerk.): *Zempléni vizitációk 1629–1671. Miskolci Csulyak István esperes és hivatali utódainak feljegyzései*. Sárospatak 2008, 43–94.

⁴⁴ Vásárhelyi Judit: Szenci Molnár Albert utolsó évei. In: Szenci Molnár Albert: *Discursus de summo bono. (Értekezés a legfőbb jóról)*. Akadémiai, Budapest 1975, 17–18.

⁴⁵ Túri Tamás: Szenci Molnár Albert erdélyi tartózkodásához. In: *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum XXX* (2011), Szeged, 463–469.

beregszászi lelkipásztorként.⁴⁶ A kötet birtokába pataki diákként (Szántai Mező Lászlóhoz hasonlóan) vagy kolozsvári rektorként kerülhetett. Szencivel való kapcsolatát igazolja, hogy 1632. június 26-án Leidenben tartott egyetemi disputációjának kiadott változatát neki, illetve Kolozsvár két papjának, Tiszabecsi P. Tamásnak és Tiszabecsi P. Istvánnak ajánlotta.⁴⁷

A Sárospatakon őrzött, Béza értekezéseit tartalmazó gyűjtemény (7. tétel) további sorsáról tudunk a legkevesebbet. Molnár Albert és a kollégiumi könyvtár 1739-es possessorjegyén kívül egyetlen tulajdonosjegy található benne, a címelőzékklapra írt M. D. M. monogram. Feltételezzük, hogy ez Martinus Dús Muraköziként oldható fel. Muraközi Dús Márton 1617-ben Marburgban, 1618 és 1620 között Heidelbergben tanult.⁴⁸ Szenci Molnár Albert 1620. június 25-én megajándékozta 1610-ben megjelent *Grammaticájával* (RMNY 995). Az ajánlásban igen drága barátjának (*amico suo praecharo*) nevezi Muraközit,⁴⁹ aki hazatérése után Sárospatakon lett másodtanár, és 1622-ben pestisben halt meg. Végrendeletében pénzzel támogatta a magyar nyelvű Intitúció kiadását is.⁵⁰ Ha feloldásunk helyes, akkor Muraközi a Béza-gyűjteményt heidelbergi tanulmányai alatt kaphatta vagy vásárolhatta Szencitől. A kötet már 1623-ban a Sárospataki Református Kollégium könyvtárában volt, a könyvleltár *Bezae volumen* tétéle valószínűleg ezt a kolligátumot jelzi. A következő könyvjegyzékekben folyamatosan megjelenik, 1635-ben *Volumen Bezaeként*, 1711-ben *Bezae Tractationes Theologicaeként*, 1726-ban *Bezae tract(ationes) Theol(ogicae). Tom(is) 2-ként*

⁴⁶ Szabó Miklós – Tonk Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban. 1521–1700.* József Attila Tudományegyetem, Szeged 1992, 166. Tonk Sándor azon adata, hogy 1634 februárjában marosvásárhelyi lelkész lett volna, téves, ugyanis ekkor Tiszabecsi P. István töltötte be ezt a tisztséget. (Buzogány Dezső – Dáné Veronka – Kolumbán Vilmos József – Ósz Sándor Előd – Sipos Gábor: *Erdélyi református zsinatok iratai I.* Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 2016, 94.)

⁴⁷ RMK III. 1483.

⁴⁸ Heltai János: Adattár a heidelbergi egyetemen 1595–1621 között tanult magyarországi diákokról és pártfogóikról. In: *Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve* (1980), 305.

⁴⁹ A kötetet közli: Imre Mihály: A marburgi magyar peregrináció és a Verbesserungswerk kapcsolata. In: *Uő: Az isteni és emberi szó párbeszéde. Tanulmányok a 16–18. századi protestantizmus irodalmáról.* Hernád, Sárospatak 2012, 203–204. A kötetet a Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára őrzi RMK 441 jelzet alatt. Külön köszönöm Oláh Róbertnek, hogy fényképei segítségével részletesebben vizsgálhattam.

⁵⁰ Heltai János: *i. m.* 305.

szerepel.⁵¹ Feltételezzük, hogy Muraközi tragikus halála után könyvtárának nagy része iskolájába került, így az 1623-ban jegyzékbe vett kötet azonos lehet a Molnár Albert könyvtárából származóval.

A könyvtár további kötetei már Szenci Molnár Albert 1634. január 18-i halála után cseréltek gazdát.

A család 1634-et követően áruba bocsátott vagy elajándékozott néhány kötetet. A Herepei tanulmányában szereplő, ma lappangó kötetet (csak annyit tudunk róla, hogy Molnár 1609-ban Marburgban vásárolta) 1635-ben Kaspar Graffius,⁵² a kolozsvári német ajkú gyülekezet lelkipásztora vásárolta meg.⁵³ Sabellico történelmi példázatgyűjteményének (14. tétel) címlapján a *Thom[...]* Ao. 1635 feliratot olvassuk. Sajnos a bejegyzés többi részét törölték, így nem ismerjük annak a Tamásnak a családnevét, aki 1635-ben, valószínűleg Kolozsváron megszerezte. Schard *Lexicon ivridicum*át (9. tétel) az 1630-as években (sajnos az évszám utolsó számjegyét hordozó papír leszakadt), mindenképpen 1636-os hazatérése után⁵⁴ vásárolta 195 dénárért Dálnoki Mihály (?–1648) kolozsvári unitárius rektor. Két kötet bizonyos Georg Wirts/Wirthhez került. Spethe zsoldároskönyvét (2. tétel) 1635-ben a legidősebb fiú, Molnár János ajándékozta neki (*Georgii Wirts donatione Ioannis Molnar 1635*). Covarrubias gyűjteményes kiadásában már az alábbi bejegyzést olvashatjuk: *Georgii Wirts/Wirth jure hae[reditario] Caludiop[oli] A. 1635*. Amennyiben a leszakadt szótagokat helyesen rekonstruáltuk, és Wirts/Wirth úr örökjogon jutott hozzá a kötethez, alighanem Kunigunda Ferinaria első házasságából 1604-ben született lányának, Juliane Vietornak (egyedül ő tarthatott a családdal Erdélybe) vagy Molnár Albert 1614-ben született Erzsébet lányának lehetett a férje.⁵⁵

A könyvtár több kötete az apja halálakor Gyulafehérváron tanuló legidősebb fiúhoz, Jánoshoz⁵⁶ került. Az ő tulajdonosbejegyzését (*Johan. Molnár*) olvassuk

⁵¹ Fekete Csaba – Kulcsár György – Monok István – Varga András (szerk.): *Partiumi könyvesházak 1623–1730*. (Adattár 14.) Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest–Szeged 1988, 23., 34., 57., 96.

⁵² Herepei János: Idősebb Graffius Gáspár. In: Uő: *Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez*. II. Budapest–Szeged 1966, 206–213.

⁵³ Herepei János: *Szenci Molnár Albert utolsó állomáshelye*. 32.

⁵⁴ Szabó Miklós – Tonk Sándor: *i. m.* 188.

⁵⁵ Szabó András: *i. m.* 188., 250.

⁵⁶ Életrajzát lásd: Herepei János: *Szenci Molnár János*. In: Uő: *Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez*. I. Budapest–Szeged 1966, 424–434.; Fejér Tamás: *A fogarasi partikuláris iskola fejedelemség kori rektorai*. In: *Erdélyi Múzeum* 72 (2010/3–4), 112–113.; Ősz

Bucer *Scripta Anglicanájában* (10. tétel) és tudjuk, hogy apjának levélgyűjteménye, az ún. *Collectio Molnariana* is hozzá került.⁵⁷ A *Biblia Tigurinába* (12. tétel) nem írta bele nevét, de az 1640-es és 1642-es, Fogarason keltezett bejegyzések az ő kezétől származnak,⁵⁸ tehát ő örökölte ezt is. A La Rochelle-i Biblia (16. tétel) hátvédlapján olvasható francia nyelvű bejegyzés is Fogarasra utal, így valószínűleg az ő közvetítésével került oda.

Néhány kötet Szenci utáni tulajdonosa az 1669 utáni években tűnik fel. A Kálvin-kolligátum (1. tétel) 1669-ben Csernátoni Pál nagyenyedi professzorhoz került.⁵⁹ Magirus *Antropológiájának* (13. tétel) hátsó táblájára Kulcsár András feljegyezte, hogy 1671-ben Patai Gábor jelenlétében Pávai Dávid megfizette a tartozását. A három személy közül Patai Dávidot tudjuk feltételesen azonosítani: ő 1636-ban ifjú emberként I. Rákóczi György udvarához tartozott, 1647-ben pedig az ifjú trónörököséhez,⁶⁰ 1654-ben Belső-Szolnok vármegyében birtokos nemes, 1659-ben a dési sókamara ispánja.⁶¹ (1669-ből ismert egy könyvbejegyzése, a kötet később a Sárospatak–Gyulafehérvári Kollégium bibliotékájába került.⁶²) A kötetet 1670 körül valószínűleg Belső-Szolnok megye valamelyik településén őrizték. Johann Piscator vitairatát (15. tétel) 1659 után Essenius két munkájával kötötték egybe, a kötet 1673 után a Gyulafehérvárra menekült sárospataki kollégium könyvtárába jutott. Szenci Molnár naplója is 1669 körül juthatott Nagyenyeden az akkori kollégiumi tógátus diák és osztálytanító Pápai Páriz Ferenc kezébe.⁶³ Feltételezzük, hogy ezeket a köteteket is Molnár János örökölte, ám a *Biblia Tigurinához* hasonlóan címlapjukra nem írta rá saját nevét, a tulajdonjog bizonyításához elég volt az édesapja possessorbejegyzése. Az elmúlt években előkerült források egyértelműen igazolják, hogy – az esetleg rosszul má-

Sándor Előd: Hol tanult és mikor halt meg Szenci Molnár János? Könyvtörténeti adatok Szenci Molnár Albert legidősebb fiának életéhez. In: *Magyar Könyvszemle*. 128 (2012/2), 268–275.

⁵⁷ Monok István – Németh Noémi – Varga András (szerk.): *Erdélyi könyvesházak III*. Scriptum Kft. Szeged 1994, 186.

⁵⁸ Fogarason – Rétyi Péter naplója szerint – 1639-ben kezdte rektori tevékenységét, és ez valószínűleg három évig tartott. (Fejér Tamás: *i. m.* 112.)

⁵⁹ Ősz Sándor Előd: *Bibliotheca Calviniana Transylvanica*, 392.

⁶⁰ Szabó András Péter: A beszercei levéltár jegyzékei az erdélyi fejedelmi udvarról (1636–1659). In: *Lymbus. Magyarástudományi forrásközlemények*. Budapest 2015, 70., 90.

⁶¹ Kádár József: *Szolnok–Doboka vármegye monographiája*. Dés 1900–1905, VII. 360, III. 44.

⁶² Amandus Polanus: *De ratione legendi cum fructu auctores...* Basileae, 1603. – Teleki–Bolyai Könyvtár, Marosvásárhely, jelzete Bo 5294.

⁶³ A naplót a marosvásárhelyi Teleki Tékában őrzik, jelzete To 3619b, Ms 37. Pápai legkorábbi datált bejegyzéseit lásd f. 545v–547v.

solt, azóta elveszett házsongárdi sírfelirattal ellentétben – nem halt meg 1646-ban, hanem az 1660-as évek közepén még élt.⁶⁴ Az utóbb ismertetett kötetek valószínűleg az ő halála után kerültek ki a család tulajdonából.

Következtetések

Szenci Molnár Albert könyvtárának ránk maradt, folyamatosan előkerülő (és eltűnő) darabjainak mustrája humanista érdeklődésű teológus szellemi profilját tárja elénk. Az eredeti gyűjteményre a folyamatos gyarapodás jellemző, legkorábbi ismert beszerzése 24, a legkésőbbi 50 éves korára tehető. Gerincét teológiai munkák (elsősorban a 16. századi reformátorok művei) alkotják, de van közöttük nyelvtankönyv, történeti vagy jogi munka is. A megszerzett kötetek címlapjának aljára a rá jellemző filológiai és történeti pontossággal jegyezte be nevét, a beszerzés évét és helyét. Meglepő, hogy a ma ismert kötetek mindegyikét külföldön vásárolta, itthon szerzett könyvei közül egy sem áll rendelkezésre.

A két kézirat, a napló és a levélgyűjtemény szintén a humanista értelmiségi lét két alapkönyve.

A könyvek későbbi sorsa is figyelemre méltó: közülük hat már Molnár Albert életében gazdát cserélt, ötöt a halálát követő években, elsősorban 1635-ben adtak vagy ajándékoztak el utódai, két nyomtatványt és egy kéziratot bizonyíthatóan fia, Szenci Molnár János örökölt, további öt kötetről pedig joggal feltételezhetjük ugyanezt.

Reményeink szerint a történelmi Magyarország könyvtárainak módszeres feltárása nyomán újabb kötetek kerülnek elő a 17. századi magyar egyház- és művelődéstörténet óriásának gyűjteményéből.

⁶⁴ Ősz Sándor Előd: *Hol tanult és mikor halt meg Szenci Molnár János?*, 273–275.